

Chapter: 1 to 20

विभाग १ - गद्य

प्र.१ (अ) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

फाल्गुन, चैत्र आणि वैशाख हे तीन महिने वसंताच्या पुष्पमुद्रेचे चिन्ह त्यालेले असे महिने आहेत. एक दुसऱ्यात मिसळला आहे. तरी पण चैत्र हा खरा वसंतात्मा आहे, मधुमास आहे. या ऋतुराजाचे किंवा मधुमासाचे लक्षण ज्ञानेश्वरांनी सुंदर रीतीने वर्णन केले आहे :

जैसे ऋतुपतीचे द्वार । वनश्री निरंतर
वोळगे फळभार लावण्येसी ॥

ऋतुपतीच्या द्वारी वनश्रीचे म्हणजे नवपल्लवांनी गर्द झाकलेल्या फुलांनी डवरून गेलेल्या वृक्षलतांचे दर्शन. हे दर्शन तर फाल्गुनातच घडते. मग मधुमासाचे वैशिष्ट्य कशात आहे? या महिन्यात ते सारे सौंदर्य तर आहेच; पण फळांचेही रूप दृष्ट लागेलसे असते. फुलांतून, फळांतून मधुरस वाहत असतो.

चैत्रातल्या पालवीचे रूप कुठेही मोठे मनोहर; पण ही पिंपळाची झाडे पाहा, कशी गहिन्या गुलाबी पानांच्या रेशमी पताका नाचवत उभी आहेत ती. जुनी पाने गळता गळता नवी येत होती म्हणून शिरीषासारखी ही पालवी पहिल्याने डोळ्यांत भरत नव्हती; पण सारी नवी पाने आल्यावर खरोखरच उन्हात जेव्हा ही भडक गुलाबी पाने चमकतात, तेव्हा जणूकाही सुंदर पुष्पांचे गेंदच या झाडावर फुलले आहेत असे वाटते. इतर झाडांची पालवी फार लहान असल्याने फार हलत नाही; पण या पानांची सारखी सळसळ. त्यातल्या त्यात आमच्या घराजवळ एक पिंपळाचे झाड आहे, ते तर फारच बहारीचे दिसते. त्याच्यावर मधुमालतीची प्रचंड वेल चढली आहे. चारी बाजूंनी अगदी मध्यापर्यंत त्या झाडाला तिने वेढून टाकले आहे आणि आता ही मधुमालती गुलाबी गेंदांनी खच्चून भरली आहे. आता फुलायला आणखी जागा नाही, अशी दाटी पिंपळाच्या तांबूस पानांची आणि या गुच्छांची झाली आहे आणि नुसती पालवीच नाही तर हिरवी फळेही इतर झाडांप्रमाणे यांच्या फांदीफांदीला ओळीने चिकटून बसली आहेत.

1 A1) ..

2

(i) दिलेल्या वैशिष्ट्यांवरून झाडाचे नांव लिहा.

(a) गुलाबी रंगाची कोवळी पालवी -

(b) गुलाबी गेंद -

(ii) खालील विधाने सत्य की असत्य लिहा.

(a) पिंपळाच्या झाडावर मधुमालतीची प्रचंड वेल चढली आहे.

(b) चैत्रावरचे सर्व वृक्ष एकदम उंच असून त्यांची पाने सर्व हिरवी आहेत.

A2) ..

2

चौकटी पूर्ण करा.

(i) वसंतऋतूचा खरा आला असणारा महिना -

(ii) मधुमासाचे लक्षण वर्णन करणारे संतकवी -

(iii) लेखिकेच्या घराजवळ असलेले झाड -

(iv) पिंपळाच्या झाडावर चढलेली वेल -

स्वमत.

चैत्र हा खरा वसंतात्मा, मधुमास आहे. या वाक्याचा तुम्हाला समजलेला अर्थ लिहा.

(आ) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

असे प्रसंग पुन्हा घडू नयेत म्हणून दुसऱ्या दिवशी कंपनीत फोन लावून सर्व्हिस इंजिनियरला ताबडतोब बोलावून घेतलं. त्याने आमचे वेटर एका दिवसात दुरुस्त केले. आमच्यावर ओढवलेले विचित्र प्रसंग सांगून सोमाने रोबो वेटरची क्वालिटी चांगली नसल्याचे इंजिनियरला सुनावले. तेव्हा तो म्हणाला, “आमची सर्व्हिस होती तोपर्यंत सर्व वेटरनी विनातक्रार तुमची सर्व कामे पंधरा-पंधरा तास अखंडपणे केली आहेत. एका वर्षांतर केवळ पैशांचा विचार करून तुम्ही आमची सर्व्हिस बंद केली आणि त्यानंतरच फजितीचे प्रसंग घडले आहेत. प्रमाणापेक्षा जास्त वापर झाल्यामुळे तुमचे रोबो वेटर निकामी झाले आहेत. आता सर्व्हिसिंग केल्यामुळे ते एक महिना चालतील. नंतर मात्र तुम्हांला नवे वेटर घ्यावे लागतील. नवीन वेटरची क्वालिटी यापेक्षा उत्तम आहे. रिमोट कंट्रोल सिस्टिममुळे तुम्ही लांबून वेटरवर कंट्रोल ठेवू शकाल. आमची सर्व्हिस असेपर्यंत तुम्हांला काडीचाही त्रास होणार नाही, याची खात्री मी देतो. तुमचा निर्णय लवकर कळवा कारण रोबो वेटरची मागणी खूप वाढली आहे.”

सर्व्हिस इंजिनियरच्या म्हणण्यावर आम्ही बरीच चर्चा केली. रोबो वेटर नको या निर्णयावर सोमा ठाम होता; परंतु मी द्विधा मनःस्थितीत होतो. इंजिनियरचं बोलणं आठवलं, की रोबो वेटर घ्यावेसे वाटायचे आणि झालेली फजिती आठवली, की रोबो वेटर नकोसे वाटायचे. अजून एक महिन्याचा अवधी हाताशी होता त्यामुळे सर्व बाजूंनी विचार करून निर्णय घेण्याचं मी ठरवलं.

आता सर्व सुरळीत चाललं होतं; परंतु झालेल्या घटनांचा परिणाम आम्हांला जाणवत होता. कारण हॉटेलमध्ये गिन्हाईक जेमतेम येत होतं. शनिवारी दुपारी साडेबाराची वेळ होती. साधारण पस्तिशीची एक स्त्री दोन मुलांसह कारमधून उतरून एसी रूममध्ये गेली. एसी रूमकडे रोबो रामूची ड्युटी होती. तो तत्परतेने आत गेला. एसी सुरू करून त्याने ऑर्डर घेतली. थोड्या वेळाने त्याने ऑर्डर आत नेऊन दिली आणि तो दुसऱ्या कामाला लागला. पाच-दहा मिनिटांनी एसी रूममधून लहान मुलाचा रडण्याचा आवाज ऐकू येऊ लागला. थोड्या वेळाने तो वाढल्यासारखा वाटू लागला. काही वेळाने एकाऐवजी दोन रडण्याचे आवाज ऐकू येऊ लागले तेव्हा मी रामूला एसी रूममध्ये पाहून येण्यास सांगितले. सर्व व्यवस्थित आहे मालक, मॅडम झोपल्या आहेत म्हणून दोन्ही मुलं रडत आहेत असं सांगून तो किचनमध्ये गेला. मला शंका आली म्हणून मी मनोजला एसी रूममध्ये पाठवलं.

1 A1) ..

2

घटनाक्रमांकांनुसार क्रम लावा.

- साधारण पस्तिशीची एक स्त्री दोन मुलांसह कारमधून उतरून एसी रूममध्ये गेली.
- शनिवारी दुपारी साडेबाराची वेळ होती.
- तो तत्परतेने आत गेला.
- एसी रूमकडे रोबो रामूची ड्युटी होती.

A2) ..

2

कोण ते लिहा.

- यंत्रमानव दुरुस्ती करणारा
- ऑर्डर घेणारा
- द्विधा मनःस्थितीत असणारा
- रडत असणारी

A3) ..

3

स्वमत.

मानव आणि विज्ञान याबद्दल तुमचे मत लिहा.

(इ) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

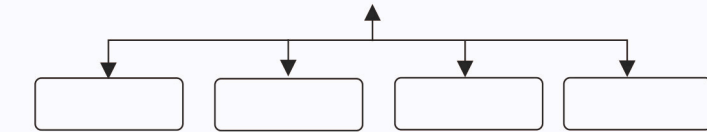
भूगोल : किती छान दृश्य होतं. डोंगर, दर्या, नदी, नाले, ऊन, पाऊस या सगळ्यांनाच एक अस्तित्व होतं पण माणसाची भूक वाढली. त्याने ही चक्रं उलटसुलट करून टाकली. तो ऋतू बदलू लागला. डोंगर पोखरू लागला. झाडं तोडू लागला. तो माझ्या जिववारच उठला. आता नवीन जग. (हे सगळं जग विविध जाहिरातींच्या द्वारे रंगमंचावर यावं. त्यातून धावपळीचं व कुठल्याही त्रासावर उपाय असल्याचं सूचित व्हावं. उदा. गरम होतंय ? अमूक पंखा द्या. थंडी वाजतेय ? हीटर द्या. प्लॅस्टिकची फुलं. कुत्रिम श्वासोच्छ्वास इ. इ. पुनः ते तिघं.) इतिहास : चुटकी वाजवताच स्वर्गही तयार अशा स्पर्धेत माणूस राक्षस होत गेलाय. भूगोल : जाती, धर्म, वंश, राष्ट्र यांच्या विद्वेषात तो स्वतः निर्माण केलेल्या सृष्टीबरोबर माझी सृष्टीही बिघवू लागला. इतिहास : सांग, सांग याला 'माणूस' म्हणायचा ? भूगोल : जो स्वतःबरोबर चराचर सृष्टीलाही विनाशाकडे घेऊन चालताय. नागरिकशास्त्र : पण मी काय करणार ? इतिहास : तू नागरिकशास्त्र नं ! तू तर त्यांना घडवायला हवं ! नागरिकशास्त्र : कसं घडवणार ? मला कोण विचारतो ? शाळेतलं शेंबडं पोरही विचारत नाही. 10 मार्काला कुणी हिंग लावून विचारत नाही म्हणून तर पळालो ना तुमच्या सोबत. सगळं करून पाहिलं तर हा माणूस छान, प्रामाणिक नागरिक व्हायला तयारच नाही. इतिहास : अरे... तो पहा.... ना. शास्त्र भूगोल : हा इथे कसा काय ? भूगोल : या 'नो मॅन्स लॅण्ड' चा पत्ता याला कसा लागला ? इतिहास : याला भुलवला, गुलवलातरी पाहिजे नाहितर हाकललातरी पाहिजे. भूगोल : अरे हा तर फारच, (एवढ्यात रंगमंचावर शाळकरी दहावीतला वगैरे मुलगा येतो. या तिघांना पाहून तो चिकत होतो. हाततला कागद व आजूबाजूला निरखून पाहत) मुलगा : खाणाखुणात बरोबर आहेत. मग या नो मॅन्स लॅण्डवर हे तीन मॅन कोण ? लेट अस आस्क देम. इतिहास : कोण आहेस तू ? भूगोल : कुठून आलास ? नागरिकशास्त्र : आणि इथे काय करतोस ? मुलगा : प्रथम तुम्ही कोण आहोत, कुठून आलात व इथं काय करताहात ते सांगा ? इतिहास : बघा, बघा ही तुमची नवी पिढी, बुजुर्गसिमोर तोंड वर करून बोलतेय कशी. नागरिकशास्त्र : काय रे, शाळेत तुला काही शिकवलं की नाही ? मुलगा : शिकवायचे विषयच पळाल्याने शाळा सध्या बंद आहे, (तिघे चपापतात) ... आणि विषय पळाले नसते तरी मी पळालो असतोच. भूगोल : म्हणजे ? मुलगा : मला शाळेचा कंटाळा आला होता. नागरिकशास्त्र : का ? मुलगा : तिथे मला नवं काहीच शिकायला मिळत नव्हतं. जो धडा माझा दादा शिकला तोच मी शिकलो, जे गणित आमच्या ताईनं सोडवलं तेच मी सोडवलं. मग मी एकदा गुरुजींना म्हटलं, यासाठी फी भरून शाळेत का येऊ ? घरीच शिकतो की, असं म्हटले तर हाकलून दिलं मला घरी.

1 A1) ..

2

आकृतिबंध पूर्ण करा.

भूगोलाचे वर्णन केलेल्या दृशांत या गोष्टींना अस्तित्व होते

A2) ..

2

(1) एका वाक्यात उत्तर लिहा.

- (i) माणूस स्वतःबरोबर कोणाला विनाशाकडे घेऊन चालला आहे?
- (ii) चुटकी वाजवताच स्वर्गही तयार या स्पर्धेत माणूस कसा झाला आहे?

(2) उत्तरे लिहा.

विद्यार्थ्यांनी केलेल्या तक्रारी -

- (i)
- (ii)

विभाग २ - पदय

प्र.२ (अ) कवितेच्या आधारे सूचनेनुसार कृती करा.

उंच उडवलेला चेंडू आभाळाला शिवून
 नेमका येऊन पडतो तिच्या ओंजळीत.
 मुलगा पाहत राहतो आश्चर्यचकित.
 तशी हसून म्हणते ती, 'आता तू.'
 मांडी घालून मुलगा बसतो गॅससमोर.
 दोन्ही हातांनी थोपटत झोपवतो बाहुलीला प्रथम;
 मग शोधतो पातेलं भाजीसाठी...
 हळूहळू शिकेल तोही
 आपलं कसब दाखवतानाच घर सांभाळणं
 तापलेल्या उन्हाच्या आडोशाला बसून.
 माझ्या घराच्या झरोक्यातून दिसतं आहे
 एक आश्वासक चित्र उद्याच्या जगाचं
 जिथं खेळले जातील सारेच खेळ एकत्र.
 भातुकलीतून प्रवेशताना वास्तवात
 हातात हात असेल दोघांचाही
 ज्यावर सहज विसावेल बाहुली आणि चेंडू जोडीनं.

1 A1) ..

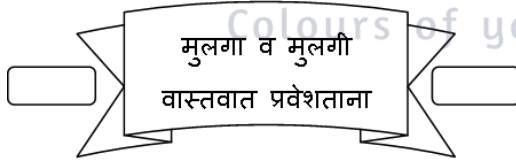
2

आकृतिबंध पूर्ण करा.

(i)

(ii)

A2) ..

2

(1) खालील शब्दसमूहांचा तुम्हांला समजलेला अर्थ लिहा.

(i) तापलेलं ऊन -

(ii) आश्वासक चित्र -

(2) कवितेतील खालील घटनेतून / विचारातून आढळणारा व्यक्तीचा गुण लिहा.

(i) मांडी घालून मुलगा बसतो गॅससमोर -

(ii) जिथे खेळले जातील सारेच खेळ एकाच वेळी -

A3) ..

2

ओळींचा सरळ अर्थ लिहा.

हळूहळू शिकेल तोही

आपलं कसब दाखवतानाच घर सांभाळणं

तापलेल्या उन्हाच्या आडोशाला बसून.

A4) ..

2

काव्य सौंदर्य लिहा.

“भातुकलीतून प्रवेशताना वास्तवात हातात हात असेल दोघांचाही ज्यावर सहज विसावेल बाहुली आणि चेंडू जोडीत” या ओळीतून व्यक्त होणारा विचार तुमच्या शब्दांत मांडा.

(आ) खालील मुद्द्यांच्या आधारे कोणत्याही एका कवितेसंबंधी खालील कृती सोडवा.

(4)

आश्वासक चित्र कवितेसंबंधी खालील मुद्द्यांना अनुसरून कृती सोडवा.

- १) प्रस्तुत कवितेचे कवी/कवयित्री - (०१ गुण)
- २) कवितेचा विषय - (०१ गुण)
- ३) कवितेतून व्यक्त होणारा विचार - (०२ गुण)

किंवा

खोद आणखी थोडेसे कवितेसंबंधी खालील मुद्द्यांना अनुसरून कृती सोडवा.

- १) प्रस्तुत कवितेचे कवी/कवयित्री - (०१ गुण)
- २) कवितेचा विषय - (०१ गुण)
- ३) कवितेतून व्यक्त होणारा विचार - (०२ गुण)

(इ) प्रस्तुत कवितेचे पुढील कृतिनिहाय रसग्रहण करा

(4)

‘झरा लागेलच तिथे, खोद आणखी जरासे’.

विभाग ३ - स्थूलवाचन

प्र.३ खालील कोणत्याही दोन कृती सोडवा.

(6)

- 1) टिपा लिहा.
जिद्दी लेफ्टनंट स्वाती महाडिक.
- 2) टिपा लिहा.
देशप्रेमी कर्नल संतोष महाडीक.
- 3) 'मुक्कामापेक्षा नियोजनबद्ध प्रवासावर अधिक विश्वास ठेवावा,' याविषयीचे तुमचे विचार स्पष्ट करा.

विभाग ४ - भाषाभ्यास (व्याकरण)

प्र.४ (अ) व्याकरण घटकांवर आधारित कृती सोडवा.

1) समास

(2)

योग्य जोड्या जुळवा.

सामासिक शब्द	समासाचे नाव
(i) भाजीपाला	अव्ययीभाव समास
(ii) यथाशक्ती	इतरेतर द्वंद्व समास
(iii) पंचप्राण	समाहार द्वंद्व समास
(iv) सुखसाखर	द्विगु समास

2) शब्दसिद्धी

(2)

खालील तक्ता पूर्ण करा.

भलीबुरी, शिकाऊ, इथेतिथे, अवगुण

3) वाक्यप्रचार -

(4)

खालीलपैकी कोणत्याही दोन वाक्यप्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यांत उपयोग करा.

- 1) शहानिशा करणे →
- 2) दाखला देणे →
- 3) विसंगत वाटणे →
- 4) दाखवून देणे →

(आ) भाषासौंदर्य.

(1) शब्दसंपत्ती

(i) समानार्थी शब्द लिहा. (1)

- i. सोने -
- ii. रसाळ -

(ii) पुढील शब्दसमूहाबद्दल एक शब्द लिहा. (1)

- i. ग्रंथ लिहिणारा -
- ii. लाच खाणारा -

(iii) विरुद्धार्थी शब्द लिहा. (1)

- i. नवा ×
- ii. काळोख ×

(iv) शब्दसमूहापासून चार अर्थपूर्ण शब्द तयार करा. (1)

पानावरती →

(2) लेखननियमांनुसार लेखन (2)

अचूक शब्द ओळखा.

1) (i) अ. प्रशीक्षण	ब. प्रशिक्षण	क. प्रशिकक्षण	ड. प्रशिक्षन
(ii) अ. संस्कृती	ब. संसकृती	क. संसकृति	ड. सस्कृती
(iii) अ. विचलीत	ब. विच्लीत	क. विचलित	ड. वीचलीत
(iv) अ. गिरिभ्रमण	ब. गिरीभ्रमण	क. गिरीभ्रमण	ड. गिरीभर्मण
(v) अ. मनुष्य	ब. मनूष्य	क. मणुष्य	ड. मणूष्य
(vi) अ. विंचू	ब. वींचू	क. विंचु	ड. वींचू

(3) विरामचिन्हे - (1)

खालील वाक्यात योग्य विरामचिन्हेचा वापर करा.

‘पडता पडता किती कटकट करतोयस तू! तुझ्या या दंग्यानां माझ्या सा-या गोड गोड स्वप्नांचा चुराडा झाला की?’

(4) पारिभाषिक शब्द - (1)

खालील शब्दांना प्रचलित मराठी भाषेतील शब्द लिहा.

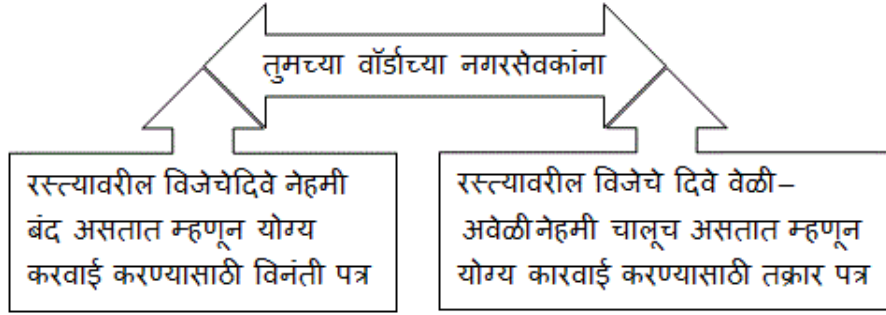
- i. Orientation -
- ii. Bench -

विभाग ५ - उपयोजित लेखन

प्र.५ (अ) खालील विषयावर पत्र लिहा.

(6)

खालील निवेदन वाचा व त्याखालील कृती सोडवा.

किंवा

सारांशलेखन

विभाग - १ गद्य विभागातील प्र.१ इ मधील अपठित उता-याचा १ / ३ एवढा सारांश तुमच्या शब्दांत लिहा.

(आ) खालील पैकी १ कृती सोडवा. (शब्द मर्यादा ६०- ९० शब्द)

(10)

(१) जाहिरातलेखन.

खालील शब्दांचा वापर करून एक आकर्षक जाहिरात तयार करा व तिचे पुनर्लेखन करा.

खोडी माझी काढाल तर...
असा देईन ठोसा...!
संकट काळात
स्वताचे रक्षण स्वताच करा!

**कराटे शिका
आणि
निर्धास्त राहा**

मार्शल आर्ट तज्ञांचे खास वैयक्तिक मार्गदर्शन

• सुट्टीतील खास वर्ग •

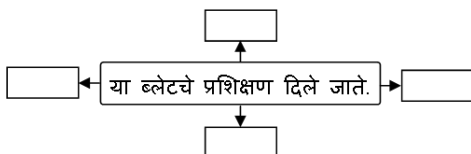
* व्हाईट, येलो, रेड, ब्लू, आणि ब्लॅकब्लेटचे प्रशिक्षण *

* अंग लवचिक बनते. शारीरिक स्वस्थ लाभते *

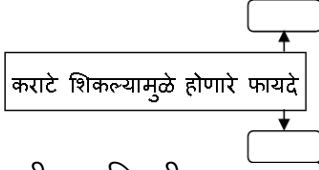
स्थळ: आझाड मैदान, मुंबई
शुल्क: दरमहा फक्त 500/-
संपर्क: 26680231

कराटे शिका! भयमुक्त व्हा!!

i.

ii.

iii. वरील जाहिरातीत तुम्हाला कोणते बदल करावे से वाटतात.

iv. जाहिरातीतील ब्रीद वाक्य - _____

(2) कथालेखन-

दिलेल्या शब्दांवरून कथालेखन

बेडूक, विहीर, समुद्र, मोठे जग, संकुचित.

3) बातमीलेखन

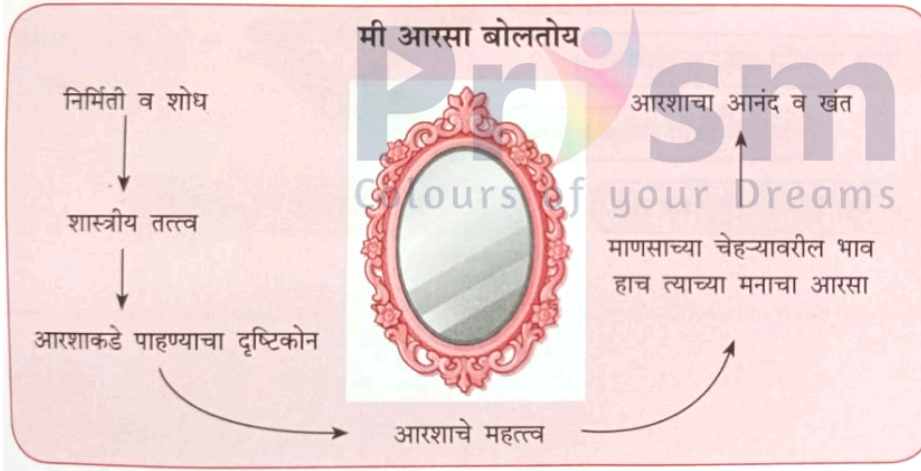
खालील विषयावर बातमी तयार करा.

शाळेचा शताब्दी वर्ष सांगता समारंभ माननीय शिक्षणमंत्री यांच्या उपस्थितीत संपन्न.

(इ) लेखनकौशल्य

खालील लेखनप्रकारांपैकी कोणतीही एक कृती सोडवा. (१०० ते १२० शब्द)

1) पुढील मुद्द्यांच्या आधारे 'आरसा' या घटकाचे आत्कथन लिहा.

2) अंधश्रद्धेचा बळी: समाज

3) 'अकस्मात् पडलेला पाऊस' या विषयावर पुढील मुद्दे विचारात घेऊन लेखन करा.

